

Csík Endre

Mire jó a publicisztika?!

A fejlesztés piaca vagy a piac fejlesztése című írásról van szó (Új Pedagógiai Szemle, 1994. 9. sz. 26–34. o.). Számomra a reagálás apropóját az adja, hogy a szerző nevesítve támadja Zsolnai Józsefet. Amít persze meg lehet tenni. És bár Zsolnai Józseftanítványként lenne rá jogom, a következőkben nem is szeretnék igazán helyreigazítani, pontosítani, magyarázni vagy magyarázkodni.

A címben feltett kérdésre nem fogok kifejtett választ adni. Ez a szöveg ugyanis nem értekezés. Egy pedagógiai szaklap számára készült, az abban megjelent egyik írás ellen. Igazi szándéka a figyelem felhívása. Mondanivalóm a következő:

– a pedagógiában vannak nézet-, sőt érdekkülönbségek, melyek mentén a legkülönbözőbb fórumokon és műfajokban lehet meggyőzni, érvelni, vitázni, uram bocsá' veszekedni,

– a szöveg szerkezetének, stílusának, a témaként választott tárgy ismeretének van ugyanakkor egy olyan szintje, amely alatt írni – illetve ilyen írásokat megjelentetni – „nem szoktak”.

Mivel sem a magam, sem az olvasó idejét nem szeretném rabolni, a következőkben csak a 27. o. 2. bekezdését veszem figyelembe, és mindössze négy minősítő kijelentést teszek.

1. Téved

A 15. sortól: „E fejlesztés logikája természetesen már önmagában is problematikus, mert vagy speciális (az ideálishoz közelítő) körülmények között dolgoz ki a fejlesztő egy innovációt (például Zsolnai-kísérlet)...”

A „Zsolnai-kísérletek” közül a NYIK programot éppen, hogy szélsőségesen hátrányos helyzetű gyerekek körében dolgozták és próbálták ki, a terjedés során pedig a legkülönbözőbb településeken (illetve szocio-kulturális háttérű gyerekek mérésével) vizsgálták a bevalást. Amikor pedig az ÉKP kidolgozása megkezdődött Törökbálinton, akkor a kísérleti hely egy átlagos önkormányzati iskola volt, amelynek beiskolázási kötelezettsége a mai napig van.

(Pontosabb adatokat sem itt, sem a következőkben nem közlök. Ellenben némi fintorgással megjegyzem, hogy a Zsolnai-programokat dokumentáló kötetek listáját utoljára mintegy fél éve magam is közzéttem az Iskolakultúrában.)

2. Csúsztat

Az 1. sortól: „A világmegváltásra tradicionálisan alkalmazott magyar fejlesztési modell a »kísérleti« fejlesztés. Ennek elvi bázisa az, hogy az elméleti konstrukció megalkotása után (ez kutatói feladat) egy úgynevezett kísérletet indít a szellemi atya (például Gáspár László, Zsolnai József).”

Most hagyjuk, hogy Gáspár László mit csinált. Az viszont tény, hogy egyik Zsolnai-kísérlet előtt sem volt valamiféle „elméleti konstrukció” (különben is: mi az, hogy „elméleti konstrukció”!). Mind a helyesejtési program, mind a NYIK kidolgozása olyan gyakorlatközelben, olyan szoros és rendszeres visszacsatolások mellett

folyt, ami bőven kielégítette a később, az EKP fejlesztésekor követett akciókutatás kritériumait. Azt pedig remélhetőleg mindenki elfogadja, hogy a „kritika” vagy az „akcióterv” nehezen fedi le az „elméleti konstrukció” konnotációs mezijét.

3. Elhallgat és kódóstit

A 4. sortól: „A kísérlet egy-egy kísérleti intézmény keretei között zajlik, és mindig sikeres, tudniillik a kontrollált kísérleti körülmények összehasonlítási alapjai, a minőségi és mennyiségi mutatók a kísérlet logikájának megfelelően kerülnek összeállításra (adott pedagógiai paradigma szerint).”

Ebből a mondatból első olvasásra csak az világos, hogy legalább még egyszer el kell olvasni, hogy megértjük: miről is van szó. Ezek után kiderül: a szerző sok mindenről beszél, de elhallgatja, hogy a tisztességes kísérletezők (köztük a Zsolnai-program) közzétették azoknak az osztályoknak az adatait is, ahol a kipróbálás nem volt sikeres, sőt azokat a mutatókat is, melyek mentén maga a program nem adott előnyt. De elhallgatja azt a közismert tényt is, hogy a magyar pedagógia közelmúltjában voltak kevéssé sikeres kísérletek, sőt némelyikük lezáródását határozottan bukásnak lehet minősíteni.

A szerző nem hallgatja el, hogy ismer idegen szavakat. Használja például a panacea (helyesen: panácea – varázsszer, görög) szót. Ez még csak stílus kérdése – ha van rá közismert magyar szó is. Nem ilyen egyszerű viszont a paradigma szó használata. Ez ugyanis szakszó, méghozzá tudományelméleti. A pedagógiában épp most kezd meghonosodni, így kiválóan alkalmas a kódósító zsonglörködésre. Nekem például fogalmam sincs, melyek azok az „adott pedagógiai paradigma szerint” összeállított mutatók. Csak azt tudom, hogy a dolgoknak azokat az összetevőit szokták mérni, melyek mentén változás, új adat várható. A pedagógia teljes jelenségvilágának adatolt feltárása ugyanis nem a kísérletező, hanem a szociológus feladata. Talán szerencsésebb lett volna a paradigma szót egy másik szöveghelyen használni, illetve a szöveg egészében tudomásul venni. Annak kimondására mégpedig, hogy a pedagógiában vannak elképzelések, amelyek *nagyon különböznek* egymástól: többek között terjedésük választott ütemében, bevalásuk igazolásának módjában, de abban a tekintetben is, hogy vállalják-e általánosított pedagógiai ismeretek feltárását, ellenőrzését és leírását.

A 20. sortól: „A kísérlet lényegi ígérete a későbbi elterjesztés, vagy militánsabb formájában a bevezetés. Más választása nem is igen van, ha életben akar maradni – megállni nem lehet, a meglevő eredményeket, eszközöket, anyagiakat csak növekedéssel lehet megőrizni. Aki nem így tesz, az nemigen számíthat sok jóra, fennmaradni csak embertelen erőfeszítések árán tud (példa erre Winkler Márta).”

4. Egyébként...

A 25. sortól: „Ennek az érvelésnek szabályai szerint versenyeztetni kell a különböző elképzeléseket, és győzzön a legjobb, amelyet el kell terjeszteni vagy be kell vezetni. Ez a gondolatmenet első ránézésre is átmeneti, túlnöhető helyzetnek tekinti a pluralizmust. (Hiszen ha sikerült kikísérletezni a legjobbat, akkor minek a többi. Sőt, a vesztesnek nemcsak feleslegesek, hanem károsak is, mert milyen jogon fosztunk meg gyerekeket a legjobbtól.) A fejlesztés célja a pedagógiai végső megoldás megtalálása (Endlősung, másképpen).”

Egyébként attól tartok, hogy ezt már semmilyen szöveg nem bírja el. A magam részéről sok mindent gondolok, annak egy részét le is írom, de az Endlősunggal nem játszódnék.